

A csend ékesszólása *

A New York utcáin eltöltött öt év után tudatosodott bennem, hogy szükség van valamilyen módszerre, amellyel a New York-i lakosok barátságot köthetnek a Puerto Ricó-iakkal. Lelkészek, tanárok, szociális munkások egyaránt elmerültek a spanyolajkú tömegben. El kellett sajátítaniuk a nyelvet, de arra még inkább szükségük volt, hogy ráhangolják a fülüket és megnyissák a szívüket egy olyan nép gyötrelmeire, amely magányos, megfélemlített és erőtlén.

Elég nyilvánvaló, hogy pusztán a spanyol nyelvtanulás nem volt elég. Az az ember, aki képes szavakból és nyelvtanból mondatokat építeni, sokkal távolabb lehet a valóságtól, mint az, aki tudja magáról, hogy nem beszél a nyelvet. Láttam, milyen hevesen utasították el a Puerto Ricó-iakat azt az americanót, aki azért tanult tőlük, hogy a városba „integrálja őket”. Még arra sem voltak hajlandók, hogy spanyolul válaszoljanak, mert megérezték a jóindulat mögött a leereszkedést, sőt, gyakran a megvetést is. Szükség volt egy olyan programra, amely segítette volna az őslakos New York-iakat, hogy bevezessék őket a szegénység szellemébe.

1956-ban a Puerto Ricó-i Katolikus Egyetem rektorhelyettese lettem, ami lehetőséget adott arra, hogy felkészítsem az embereket a spanyolajkúak gettóiban végzendő munkára. Olyan műhelyeket kínáltunk, amelyek a beszélt spanyol nyelv igen intenzív tanulását ötvözték terepgyakorlattal, valamint a Puerto Ricó-i költészet, történelem, népdalok és a társadalmi valóság akadémiai tanulmányozásával. Számos diákom komoly személyes áldozatok árán jött el. A diákok több mint fele pap volt, többnyire harmincöt év alattiak. Úgy döntöttek, hogy életüket a belvárosi szegények között töltik. Ma már nehéz visszaemlékezni arra, hogy a katolikus klérus akkoriban hogyan viselkedett a kötelessége iránt. Nehéz volt meggyőzni egy írásművelő lelkészt arról, hogy engedélyezze plébánosa számára, hogy olyan emberekkel töltsen az idejét, akik soha nem jártak templomba. A spanyol

DOI: 10.61901/Kellek.2025.73.12

* A szöveg eredeti megjelenési helye: The Eloquence of Silence. In uő: *Celebration of Awareness. A Call for Institutional Revolution*. Penguin, London – New York, 1970, 39–46.

nyelv hatásos eszköz volt a plébánosok számára, akik idejüket és az egyház erőforrásait a szegények körében végzett munkára akarták fordítani. Mivel a spanyol nyelv – feltehetően – azonosnak tekintette azokat a szegényeket, akiket katolikusnak kereszteltek, így az Egyház semmilyen körülmények között nem tagadhatta meg tőlük szolgálatait. Amikor hét évvel később kitört a szegénység elleni háború, az elismert vezetők és kritikusok jelentős részét azok a férfiak képezték, akik Puerto Ricóban találkoztak egymással. Ezzel a tanulócsoporthal felfedezhettem azt a mélyebb értelmet, amely az idegennyelv-tanulással jár. Valójában úgy vélem, hogy a megfelelően folytatott nyelvtanulás azon kevés alkalmak egyike, amikor egy felnőtt ember a maga mélységében átélheti a szegénység, az eszköztelenség és a másik jóakaratótól való függés élményét. Minden este összegyűltünk egy óra csendes imádságra. Az óra elején egyikünk meditációs pontokat ajánlott fel. Az alábbiakban az egyik ülést rögzítette egy résztvevő.

A nyelvészet tudománya új távlatokat nyitott az emberi kommunikáció megértésében. A jelentésátadás módjainak objektív tanulmányozása megmutatta, hogy sokkal több minden jut el egyik embertől a másikhoz a csend által és a csendben, mint szavak formájában. A csendből képzett szavak és mondatok értelemtelítettebbek a hangoknál. A hangok és megnyilatkozások közötti terhes szünetek fénylő pontokként jelennek meg a mérhetetlen ürességben: akárcsak elektronok az atomban vagy bolygók a naprendszerben. A nyelv olyan, mint a csend zsinórja, amelyet hangokból csomóztak – mint a perui *quipu* csomópontjai, amelyekben az üres terek beszélnek. Konfuciusz nyomán a nyelvet keréknak tekinthetjük. A küllők centralizálnak, de a kereket az üres terek alkotják.

Nem annyira a másik ember szavai, mint inkább a csendjei azok, amelyeket meg kell tanulnunk ahhoz, hogy megértsük őt. Nem annyira a hangunkkal adunk értelmet a dolgoknak, hanem a szüneteken keresztül értetjük meg magunkat. Egy nyelv elsajátítása inkább a csendek, mintsem a hangoknak az elsajátítása. Csak a keresztény hisz az Igében mint az egyképpen örökkévaló Csendben. Az emberek között eltöltött időben a ritmus olyan törvény, amelynek révén beszélgetésünk a csend és a hangok *jin-jang*jává válik.

Egy nyelvet emberi és érett módon elsajátítani tehát azt jelenti, hogy felelősséget vállalunk a nyelv csendjeiért és hangjaiért. Az adomány, amit egy ember azzal ad nekünk, hogy megtanítja nekünk a saját nyelvét, inkább a ritmus, a mód és a csendek rendszerének finomságai, mintsem a hangok rendszere. Ez egy bensőséges adomány, amelyért felelősséggel tartozunk azoknak, akik ránk bízta a nyelvüket. Az a nyelv, amelynek csak a szavait ismerem, de a szüneteit nem, állandó sértés. Olyan, mint egy fotónegatív karikatúrája.

Több idő, erőfeszítés és tapintat megtanulni egy nép csendjét, mint annak hangjait. Néhány ember különleges adottsággal rendelkezik ezen a téren. Talán ezzel magyarázható, hogy egyes misszionáriusok erőfeszítéseik ellenére miért nem jutnak el odáig, hogy rendesen megtanuljanak egy nyelvet, hogy kifinomultan kommunikáljanak a csendeken keresztül. Bár „az anyanyelvűek hangsúlyozásával beszélnek”, mégis örökre több ezer mérföldre maradnak tőlük. A csend grammatikájának elsajátítása sokkal nehezebben tanulható művészet, mint a hangzók nyelvtana.

Ahogy a szavakat is odafigyelő hallgatással és az anyanyelvi beszélő utánzására tett fájdalmas kísérletekkel kell megtanulni, úgy a csendeket is a rájuk való finom nyitottságon keresztül kell elsajátítani. A csendnek megvannak a maga szünetei és tétovázásai, ritmusai, kifejezései és hanglejtései; megvan a maga időtartama és hangmagassága, a lenni és nem lenni ideje. Ahogy a szavainkkal, úgy az emberekkel és Istennel való csendünk között is analógia mutatkozik. Ahhoz, hogy megtanuljuk az egyik teljes jelentését, a másik gyakorlására és elmélyítésére van szükségünk.

A csendek osztályozása között az első a tiszta hallgatóé, a női passzivitás csendje; a csend, amelyen keresztül a másik üzenete „férfivé válik bennünk”, a mély érdeklődés csendje. Ezt egy másik csend fenyegeti – a közömbösség csendje, az érdektelenség csendje, amely azt feltételezi, hogy nincs semmi, amit akarok vagy kaphatok a másik kommunikációján keresztül. Ez a feleség baljós hallgatása, aki fásultan hallgatja, ahogyan a férje elmeséli azokat az apróságokat, amelyeket olyan komolysággal szeretne elmondani neki. Ama keresztény hallgatása ez, aki azzal a hozzáállással olvassa az evangéliumot, mintha elejétől a végéig ismerné azt. A kő hallgatása ez – halott, mert nincs köze az élethez. A misszionárius hallgatása ez, aki soha nem értette meg az idegen csodáját, akinek hallgatása nagyobb tanúságtétel a szeretetről, mint a beszélő másiké. Az az ember, akiről megbizonyosodunk, hogy ismeri a mi csendünk ritmusát, sokkal közelebb áll hozzánk, mint az, aki azt hiszi, hogy tudja, hogyan kell beszélni.

Minél nagyobb a távolság két világ között, az érdeklődés csendje annál inkább a szeretet jele. A legtöbb amerikai számára könnyű meghallgatni a futballról szóló csevegést; ám egy középnyugati ember számára az a szeretet jele, ha meghallgatja a jai alai beszámolókat. A városi pap csendje, aki egy kecske betegségéről szóló beszámolót hallgat a buszon, adomány, valójában a hosszú türelemgyakorlás missziós formájának gyümölcse.

Nincs nagyobb távolság, mint ami az imádkozó ember és Isten között feszül. Csak eme távolság tudatosulása révén alakulhat ki a türelemkész-ség hálás csendje. Ez lehetett a Szűz Ave előtti csendje, amely lehetővé tette, hogy az Igére nyitottság örök példaképe legyen. Mélységes csendje által az Ige Testté lehetett.

A keresztény csak a csendes hallgatás imádságában és sehol másutt nem szerezheti meg ennek az elsődleges csendnek a szokását, amelyből az Ige megszülethet egy idegen kultúrában. Ez a csendben fogant Ige is a csendben növekszik.

A csend grammatikájának második nagy osztálya a Szűz csendje, miután az Ige megfogant benne – a csend, amelyből nem annyira a *Fiat*, mint inkább a *Magnificat* született. Ez az a csend, amely inkább táplálja a megfogant Igét, mintsem megnyitja az embert a fogantatásra. Ez az a csend, amely az embert önmagába zárja, hogy lehetővé tegye számára, hogy mások számára előkészítse az Igét. Ez az összehangoltság csendje; a csend, amelyben várjuk a megfelelő pillanatot, hogy az Ige világra jöjjön.

Ez a csend is fenyegetve van, nemcsak a rohanás és a cselekvés sokféleségének a megszenteltelenítése által, hanem a verbális előállítás és a tömegtermelés magatartásmódja által is, aminek nincs ideje a csendre. Az olcsóság csendje fenyegeti, ami azt jelenti, hogy a szavak egymással egyenértékűek, és nincs szükségük gondozásra.

A misszionárius vagy idegen, aki úgy használja a szavakat, ahogy azok a szótárban szerepelnek, nem ismeri ezt a csendet. Ő az az ember, aki angol szavakat keres magának, amikor spanyol megfelelőt akar találni ahelyett, hogy azt a szót keresné, amelyik összehangol; ahelyett, hogy megtalálná azt a szót, gesztust vagy csendet, amelyet megértenének, még akkor is, ha annak nincs megfelelője az anyanyelvén, a saját kultúrájában vagy önnön háttérében; az az ember, aki nem hagy időt egy új nyelv magvának, hogy lelkének idegen talaján kifejlődjön. Ez a szavak *előtti* vagy a szavak *közötti* csend; a csend, amelyben a szavak élnek vagy meghalnak. Ez a tétovázás lassú imádságának csendje; azé az imádságé, amelyben a szavak úszni mernek a csend tengerében. Szöges ellentétben áll a szavak *előtti* csend más formáival – a művirág csendjével, amely a szavak emlékezetét őrzi, amelyek nem növekszenek, az ismétlések közötti szünettel. A misszionárius csendje ez, aki a következő bemaagolt közhely kiosztására vár, mert nem tett erőfeszítést arra, hogy behatoljon mások élő nyelvébe. A szavak *előtti* csend szintén szemben áll a tajtékzó agresszió csendjével, amelyet aligha lehet csendnek nevezni – ez is a szavak előkészítésére használt időköz, ám olyan szavak ezek, amelyek inkább megosztanak, mintsem összekötnek. Erre a csendre csábul a misszionárius, aki ragaszkodik ahhoz a gondolathoz, hogy a spanyolban semmi sem jelenti azt, amit mondani akar. Ez az a csend, amelyben az egyik verbális agresszió – még ha burkoltan is – előkészíti a másikat.

A csend grammatikájának következő nagy osztályát a szavakon *túli* csendnek nevezzük. Minél messzebbre megyünk, annál távolabb kerül egymástól a jó és a rossz csend az egyes osztályozásokban. Most értünk el ahhoz a csendhez, amely nem készít elő további beszédet. Ez az a csend,

amelynek nincs több mondanivalója, mert már mindent elmondott. Ez az a csend, amely túlmutat egy végső *igen* vagy egy végső *nem* határain. Ez a szavakon túli szeretet csendje, valamint a *nem* csendje, az örökkévalóságig; a menny vagy a pokol csendje. Ez annak az embernek a határozott magatartása, aki szembenéz az Igével, amely a Csend, vagy azon ember csendje, aki makacsul elfordult Tőle.

Ez a csend a pokol, halálos csend. A halál ebben a csendben nem egy kő élettelensége, élet iránti közönye, de nem is egy préselt virág halott mivolta, az élet emléke. Ez az élet utáni halál, az élet végső megtagadása. Lehet zaj és izgatottság és sok szó ebben a csendben. Csak egyetlen jelentése van, amely a zajokkal rokon, amelyeket kelt, és a köztük lévő házagokkal. *Nem*.

Létezik egy módja annak, ahogy a pokol csendje a missziós létet fenyegeti. Valójában a csend általi tanúságtétel szokatlan lehetőségeivel együtt a csenden keresztül való pusztítás szokatlan képessége is megnyílik az Igével megbízott ember előtt egy olyan világban, amely nem a sajátja. A missziós csend többet kockáztat: azt kockáztatja, hogy földi pokollá válik.

Végső soron a missziós csend adomány, az imádság adománya – amit egy végtelenül távoli, végtelenül idegen, és az emberek iránti szeretetben megtapasztalt, az otthoni embereknel sokkal távolibb és idegenebb emberek imádságában tanult meg. A misszionárius elfelejtheti, hogy az ő csendje adomány, a legmélyebb értelemben ingyenesen kapott ajándék, olyan ajándék, amelyet konkrétan azok adnak át, akik hajlandók megtanítani nekünk a saját nyelvüket. Ha a misszionárius ezt elfelejti, és saját erejéből próbálja meghódítani azt, amit csak mások adhatnak neki, akkor létében válik fenyegetetté. Az az ember, aki megpróbálja megvásárolni a nyelvet, akár egy öltönyt, az az ember, aki a nyelvtannal próbálja meghódítani a nyelvet, hogy „jobban beszélje, mint az őt körülvevő anyanyelvűek”, az az ember, aki megfeledezik az analógiáról Isten és mások csendje között, és nem az imádságban keresi annak növekedését, valójában az az ember, aki alapvetően megkísérel erőszakot tenni azon a kultúrán, ahová küldték, így számítnia kell a megfelelő reakciókra. Ha ember egyáltalán, akkor fel fogja ismerni, hogy spirituális börtönben találja magát, azt viszont nem fogja elismerni, hogy ezt ő emelte maga köré. Ehelyett másokat fog vádolni azzal, hogy ők a fogvatartói. Az önmaga és azok között húzódozó fal, akikhez küldték, egyre inkább áthatolhatatlanná válik. Mindaddig csalódott lesz, amíg „misszionáriusként” tekint magára, mert kiküldetésben vett részt, mégsem jutott sehova; hogy otthonától távol van, de nem jutott sehova; hogy elhagyta otthonát, és nem lett egy újra.

Tovább prédikál, és egyre inkább tudatában van annak, hogy nem értik meg, mert azt mondja, amit gondol, és anyanyelvének idegen bohózatában beszél. Továbbra is „megtesz dolgokat az emberekért”, és

hálátlannak tartja őket, mert megértik, hogy ezeket a dolgokat azért teszi, hogy kipárnázza az egóját. Szavai a nyelv megcsúfolásává válnak, a halál csendjének kifejeződésévé.

Ezen a ponton nagy bátorságra van szükség ahhoz, hogy visszatérjünk az érdeklődés türelmes csendjéhez vagy a csend finomságához, amelyben a szavak növekednek. A zsibbadásból nőtt ki a némaság. Gyakran abból a félelemből válik a kétségbeesés megszokássá, hogy későn kell szembenéznünk annak a nehézségével, hogy újra megpróbáljunk megtanulni egy nyelvet. A pokol csendje – ennek egy jellegzetesen misszionárius változata született meg a szívében.

A túlsó póluson, a kétségbeeséssel szemközt a szerelem csendje áll, amikor a szerelmesek kézen fogják egymást. Az imádság, amelyben a szavak előtti homályosság átadta helyét a szavak utáni tiszta ürességnek. A kommunikációnak az a formája, amely megnyitja a lélek egyszerű mélységét. Villanásokban nyilvánul meg és életre szólóvá válhat – az imádságban éppúgy, mint az emberek között. Talán ez a nyelv egyetlen igazán egyetemes aspektusa, az egyetlen olyan kommunikációs eszköz, amelyet nem érintett a bábeli átok. Talán ez az egyetlen módja a másokkal és az Igével való együttlétnek, amelyben nincs többé idegen akcentusunk.

Létezik még egy másik csend is, amely túl van a szavakon, ez pedig a pietà csendje. Nem a halál csendje ez, hanem a halál misztériumának csendje. Nem annak a csendje, hogy tevékenyen elfogadjuk Isten akaratát, amelyből a *Fiat* születik, mint ahogy nem is a getsemáni határozott elfogadás csendje, amelyben az engedelmesség gyökerezik. Az a csend, amelyet ti, misszionáriusok, ezen a spanyol tanfolyamon kívántok elsajátítani, az a csend, amely túl van a zavarodottságon és a kérdéseken; az a csend, amely túl van a válasz lehetőségén vagy akár csak az előző szóra való hivatkozáson. Ez az a titokzatos csend, amelyen keresztül az Úr leereszkehdhetett a pokol csendjébe, a Júdás számára hasztalan és eltékozolt élet frusztráció nélküli elfogadása, az önként választott tehetetlenség csendje, amelyen keresztül a világ megmenekült. Mária Fia, aki a világ megváltására született, az Ő népének keze által halt meg, barátai elhagyták, és Júdás, akit szeretett, de nem tudott megmenteni, elárulta – néma szemlélődés a megtestesülés csúcspontját jelentő paradoxonról, amely legalább egy személyes barát megváltására hasznavehetetlen volt. A lélek megnyitása a pietà e végső csendje felé a missziós csend három előző formájának lassú kimerülődési csúcspontja.

Tillmann Ármin fordítása